

Rassenonderzoek in veertig jaar koploper in de wereld

Veertig jaar geleden stak rassenonderzoek heel anders in elkaar; kan Kees van Ettekoven (hoofd Rassenonderzoek) in retrospectief vaststellen. “Nu ik weet wat mogelijk is, zou ik niet meer op die wijze kunnen werken.”

“Het tempo ligt inmiddels zo veel hoger. Veredelen en het onderzoeken van rassen zijn veel leuker geworden.” Kees van Ettekoven kan het weten. In oktober werkte hij veertig jaar bij Naktuinbouw en al die tijd was hij bij het rassenonderzoek betrokken. “Veertig jaar terug betekende veredelen de mooiste planten uit een veld selecteren en die vermeerderen. Of eindeloos kruisen en weggooiën wat niet optimaal was. Toen kwamen de gerichte kruising, de hybridisatie, de markers om te controleren of je de gewenste eigenschap had ingekruist, de markers die konden voorspellen of een gewenste eigenschap in een plant zit. Een nieuw ras maken kost nu geen twintig jaar meer, maar tien, of soms zelfs maar vijf”, constateert hij.

Zeewier

Naktuinbouw wil in hetzelfde tempo mee blijven ontwikkelen en was er altijd al als de kippen bij om innovaties te omarmen en op nieuwe ontwikkelingen vooruit te lopen. Of het nu om een nieuwe technologie gaat of een nieuw gewas. Kees van Ettekoven: “De laatste jaren hebben we onder meer zeewier onderzocht. We kunnen wel wachten tot een bedrijf met een ras komt en dan eens rustig gaan kijken hoe we bewijzen dat het onderscheidbaar (distinct), uniform en stabiel (DUS) is. Maar dan lopen we achter de feiten aan. Wij zijn begonnen met het ontwikkelen van een DUS-toets voor zeewier en ontdekten dat met name stabiliteit een zwak punt is. Daar kan het bedrijfsleven nu mee aan de slag.”

Weg bij de overheid

Dat het rassenonderzoek in Nederland zo goed aansluit op de praktijk is mede te danken aan de keus om het niet langer bij de overheid onder te brengen, maar bij onafhankelijke keuringsdiensten. Die keus is twee keer gemaakt, twee mijlpalen in de kwekersrecht-historie, volgens Kees van Ettehoven. In de jaren zeventig besloot de overheid de toelating van groenterassen voortaan onder te brengen bij NAKG, één van de voorlopers van Naktuinbouw. De tweede keer was in 2005, toen de nieuwe Zaaizaad- en plantgoedwet zijn intrede deed. Alle beslissingen over nationaal kwekersrecht en de toelating van rassen werd samengebracht in de Raad van plantenrassen (Rvp). Naktuinbouw kreeg als enige in Nederland de verantwoordelijkheid voor al het uitvoerend onderzoek. Van Ettehoven: "Daarmee werd rassenonderzoek losgeweekt uit de sfeer van fundamenteel/wetenschappelijk onderzoek. Dat was niet de goede omgeving voor dit meer routinematige onderzoek." Naktuinbouw kan het goedkoper, sneller en praktischer, wil Van Ettehoven maar zeggen. "In andere landen is het systeem veel ambtelijker, minder klantvriendelijk."

Internationale positie

Rvp verleent alle nationaal kwekersrecht voor land-, en tuinbouwgewassen op basis van onderzoek van Naktuinbouw. Maar ook de organisatie die Europees kwekersrecht verleent, het CPVO (zie ook pag 21), laat circa een derde van het onderzoek in Roelofarendsveen uitvoeren.

Wie Naktuinbouw inschakelt voor rassenonderzoek, plukt ook de vruchten van het internationale werk dat daaromheen wordt verzet.

"Wij vatten onze taak ruim op en zijn nooit te beroerd om een klusje op ons te nemen", zegt Kees van Ettehoven. Dus is Naktuinbouw een actieve deelnemer in de UPOV: de organisatie die wereldwijd effectieve systemen promoot en stimuleert om de rechten

van veredelaars te beschermen. Elk jaar komen de UPOV-werkgroepen een week bij elkaar om nieuwe protocollen op te stellen voor rassenbescherming en rassenonderzoek.

Tot 1990 was dit een bezigheid van wetenschappelijke instituten. Kees van Ettehoven was de eerste van een keuringsinstituut die mee mocht. Komend jaar is hij voorzitter van de technische commissie. Daarmee stuurt

“De vraag is bijvoorbeeld per land niet t

hij het opstellen van protocollen aan die gebruikt worden in 92 landen die nu lid zijn van UPOV.

Landen openbreken

Kwekersrecht is niet uitsluitend gericht op de bescherming van de veredelaar, maar stimuleert ook de ontwikkeling van betere rassen. Naktuinbouw heeft niet de kleinste ambities met mondiaal kwekersrecht. Van Ettekoven: “Het speelt een rol bij de wereldwijde voedselvoorziening. Stel dat een veredelaar droogteresistentie in een aardappelras heeft gekruist. Misschien kiest zo’n veredelaar er een enkele keer voor om een partij naar een land te sturen waar geen kwekersrecht bestaat. Maar voor structurele afzet kiest hij landen waar de royalties wél geregeld zijn.”

Samen met het ministerie van Economische Zaken en landbouwwettelijke zet Naktuinbouw zich in om kwekersrechtssystemen in landen op te zetten of te verbeteren. “De vraag komt vaak van regeringen zelf. Zo wil Bosnië-Herzegovina advies van ons. Zij willen ooit bij de EU, dat kan niet zonder kwekersrecht. Turkije vroeg ons hun hele systeem te evalueren, met name de handhaving. We hebben elk jaar wel drie of vier projecten lopen. Uit landen die net beginnen met kwekersrecht, zoals Macedonië of Tanzania, komen groepen ambtenaren en kwekers naar Nederland, om te praten met de Rvp, Naktuinbouw, veredelingsbedrijven en boeren of tuinders. We bieden een traineeship bij Naktuinbouw. Bij Wageningen UR geven medewerkers van Naktuinbouw een twee-

beeld of kwekersrecht
e inefficiënt is.”

weekse cursus over kwekersrecht”,
vertelt Kees van Ettekoven. “Op deze
manier maken we landen ook nog
eens toegankelijker voor Nederlandse
veredelingsbedrijven.”

Toekomst

De toekomst van kwekersrecht kent
veel uitdagingen. “De vraag is bijvoor-
beeld of kwekersrecht per land niet te
inefficiënt is. In Europa kun je nu al
kwekersrecht voor 28 landen tegelijk
aanvragen. Misschien moet er wel
mondiaal kwekersrecht komen. Een
schokkende gedachte voor een aantal
leden van de UPOV: dat zou betekenen
dat veel nationale instituten geen
bestaansrecht meer hebben.”

De technologische ontwikkelingen
gaan rassenonderzoek zeker verande-
ren. Er is nu al sprake van rassen niet
alleen op uiterlijk te beoordelen, maar
ook op moleculair niveau.

Van Ettekoven: “De vraag is hoe ver
we hierin moeten gaan. Moet een ras
dan ook uniform en stabiel zijn op
moleculair niveau? Als twee basen-
paren van het DNA verschillen, is het
dan een ander ras, ook al kun je aan
het uiterlijk geen enkel verschil ont-
dekken? Een moleculaire referentie-
collectie is wel veel makkelijker aan
te leggen dan een morfologische. Wij
hebben niet alle planten van de wereld
in de proeftuin staan om een nieuw
ras mee te vergelijken. Laat staan dat

landen die net met rassenonderzoek
beginnen dat zouden kunnen.
Naktuinbouw is al tien jaar bezig met
het opbouwen van op DNA gebaseerde
collecties. Landen als China en Korea
zijn er ook ver mee. Om voorop te
blijven lopen, moeten we ten minste
gelijke pas houden met de Neder-
landse verdelingstop. En verder is
het zinvol om samen te werken. Met
Frankrijk, Schotland en Taiwan bou-
wen we gezamenlijke databases op.”

